

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

בענין סוף זמן הדלקת נר חנוכה

ובענין מי שאינו נמצא בביתו בזמן ההדלקה, או המתנה לאשתו שאינה נמצאת בזמן ההדלקה

א. שנינו בגמ' במסכת שבת [דף כא ע"ב] "כבתה אין זקוק לה". וביאור הדברים, דאם כבה נר חנוכה סמוך להדלקתו, אין זקוק להדליקו שוב. ומקשה הגמ' סתירה לדין זה, שהרי שנינו "מצוותה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", והבינה הגמ' שכיון שזמן הדלקתה עד שתכלה רגל מן השוק, צריך שהנרות ידלקו עד אותו זמן, ואם כבתה בין שקיעת החמה לזמן שתכלה רגל מן השוק צריך לחזור ולהדליק, והוא סותר למה שאמרה הברייתא דאם כבה אין זקוק לה.

דחתה הגמ' ליישב את הסתירה, שמה שאמרו חז"ל מתי מסתיים זמן ההדלקה אין הכוונה שאם כבתה באותו זמן צריך לחזור ולהדליקה, אלא "דאי לא אדליק מדליק", כלומר, שאם לא הדליק מיד בזמן ההדלקה, עדיין יכול להדליק בברכה עד זמן שתכלה רגל מן השוק [שהוא זמן חצי שעה לאחר תחילת זמן ההדלקה]. ועוד ביארה הגמ' באופן נוסף, "אי נמי, לשיעורה", כלומר דמה שאמרו חז"ל מתי מסתיים זמן ההדלקה, הוא בכדי ללמד שצריך לשים שמן בשיעור שידלק משקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אם כבתה אין זקוק לה. ומבואר בגמ' שיש שני ביאורים מה לימדו חז"ל כשאמרו מתי מסתיים זמן ההדלקה, [א]. "דאי לא אדליק מדליק". [ב]. "אי נמי לשיעורה".

ונחלקו הראשונים האם שני הביאורים בגמ' נחלקו בסוף זמן הדלקת נרות חנוכה וכדלהלן:

שיטת תוס'

ב. בתוס' (ד"ה דאי לא) כתבו, לפי הביאור הראשון "דאי לא אדליק מדליק", נמצא שיש שיעור זמן שרק בו ניתן להדליק ולקיים מצות נר חנוכה, ואחרי שכלתה רגל מן השוק, עבר הזמן שניתן בו לקיים את המצוה, ואין מה להדליק.

ג. והוסיפו תוס' וזה לשונם: "ואומר הר"י פורת דיש להיזהר ולהדליק בלילה מיד, שלא יאחר יותר מדי, ומ"מ אם יאחר ידליק מספק דהא משני שינויי אחרינא", עד כאן לשונם. וביאור הדברים, דלפי הביאור השני של הגמ' דמה שאמרו חכמים מתי מסתיים זמן הדלקת הנרות הוא "לשיעורה", כלומר שצריך לשים כמות שמן בשיעור שיוכל הנר לדלוק במשך

זמן שבין שקיעת החמה לתכלה רגל מן השוק, אבל לא באו חכמים לומר שרק זהו הזמן של ההדלקה בלבד, אלא הזמן שבו ניתן להדליק הוא "כל הלילה", וכיון שלפי ביאור זה ניתן להדליק כל הלילה, יש להדליקו כל הלילה מחמת הספק שמא עדיין הוא זמן ההדלקה [וכפי שביארו תוס' לפי הביאור השני של הגמ'].

ד. נמצא ששיטת התוס' ששני הלשונות בגמ' נחלקו, האם זמן ההדלקה הוא רק בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים ואחר זמן זה אינו יכול לקיים מצות נר חנוכה. או שזמן הדלקת נר חנוכה הוא "כל הלילה", אלא שקבעו חכמים שיש לשים כמות של שמן שיוכל לדלוק במשך זמן שהוא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים. ולכן כתבו התוס' דאף לאחר צאת הכוכבים עד עלות השחר יש להדליק מספק.

שיטת הרמב"ם

ה. הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד ה"ה) כתב וזה לשונו, "אין מדליקין גרות חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר. עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק" וכו', עד כאן לשונו.

ומבואר ששיטת הרמב"ם, ששני הביאורים בגמ' לא חולקים זה על זה, ושניהם אמת, וכל הנידון הוא לאיזה משני הדינים הנכונים הללו התכוונה הברייתא, לכן פסק הרמב"ם את שני הדינים, גם את הלשון "דאי לא אדליק מדליק", דהיינו שאפשר להדליק עד צאת הכוכבים, ואחרי זה כבר אי אפשר להדליק, וגם את הלשון "אי נמי לשיעורה" שצריך לשים כמות שמן עד שתכלה רגל מן השוק.

נמצא דנחלקו תוס' והרמב"ם האם שני הביאורים בגמ' חולקים בסוף זמן הדלקת נר חנוכה, תוס' סוברים ששני הביאורים בגמ' חולקים, ולכן פוסקים שצריך להחמיר כשתי הלשונות, ולכתחילה יש להדליק בשקיעה, עד צאת הכוכבים, אך אם עבר צאת הכוכבים גם צריך להדליק כל הלילה, כיון שלפי הלשון השני בגמ' זמן ההדלקה כל הלילה. והרמב"ם סובר ששני הביאורים בגמ' לא חולקים, ושניהם נכונים, ולכן אחרי צאת הכוכבים אי אפשר להדליק ולקיים מצות נר חנוכה.

שיטת הרשב"א

ו. שיטה שלישית היא שיטת הרשב"א (במסכת שבת שם), שכתב וזה לשונו: "דהא דקתני עד שתכלה רגל מן השוק, ופרישנא דאי לא אדליק מדליק, לאו למימרא דאי לא אדליק בתוך שיעור זה אינו מדליק, דהא נתן [מגילה כ' ע"ב] כל שמצוותה בלילה כשר כל הלילה, אלא שלא עשה מצוה דליכא פרסומי ניסא כולי האי, ומיהו אי לא אדליק מדליק, ולא הפסיד אלא כעושה מצוה שלא כתקנה לגמרי", עכ"ל.

ז. והיינו ששיטת הרשב"א היא שיטה מחודשת שאף לפי הביאור הראשון בגמ' "דאי לא אדליק מדליק", יכול להדליק "כל הלילה", ומה שאמרו שמצוותה עד שתכלה רגל מן השוק, הכוונה שאז נעשית המצוה "כתיקונה", ואחר זמן זה אף שנעשית המצוה שלא כתיקונה, מכל מקום יש בזה קיום מצווה, ולפיכך יש להדליק בברכה "כל הלילה".

ח. וביאורו של הרשב"א אינו כפי שסברו תוס' ולא כמו שסבר הרמב"ם, דלשיטת תוס' והרמב"ם לפי הביאור הראשון בגמ' "דאי לא אדליק מדליק", סוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא כשתכלה רגל מן השוק, ולאחר זמן זה כבר לא ניתן להדליק ולקיים את המצוה. אלא דנחלקו תוס' והרמב"ם רק לפי הביאור השני בגמ' "אי נמי לשיעורה" האם שייכת הדלקה אחר שתכלה רגל מן השוק, אבל לפי הביאור הראשון של הגמ', סברו תוס' והרמב"ם בדעה אחת, שסוף זמן ההדלקה הוא בשעה שתכלה רגל מן השוק, והרשב"א סבר שאף לפי ביאור הראשון בגמ', יכול לקיים את המצוה כל הלילה.

שיטת הריטב"א

ט. שיטה רביעית היא שיטת הריטב"א (במסכת שבת שם), הסובר דלפי הביאור הראשון "דאי לא אדליק מדליק" שמשמע שלאחר שכלתה רגל מן השוק כבר לא ניתן לקיים את המצוה, כל זאת הוא לענין להדליק בחוץ בפתח החצר הפונה לרשות הרבים, שמכיוון דלא יכול לעשות היכר לבני רשות הרבים לאחר שכלתה רגל מן השוק, כבר אינו יכול לקיים את המצוה לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק, אבל אף לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק יש להדליק בפנים, דאמנם אינו יכול להדליק בחוץ, אך אינו פטור מלעשות היכר לו ולבני ביתו בפנים, והדלקה זו אפשר לקיימה "כל הלילה" [וראה להלן אות יח' ואילך].

וזה לשון הריטב"א: "דאנן שמדליקין בפנים ואין היכר אלא לבני הבית יכול להדליק כל הלילה, ועד עמוד השחר, ולפי זה יש לפרש, דאי לא אדליק מדליק בחוץ עד ההיא שעתא, אבל בתר הכי אינו מדליק אלא בפנים, דלדידהו נמי וודאי משום דלא מצי למיעבד היכרא לרשות הרבים, לא נפטר מלעשות היכרא לו ולבני ביתו, דהא לקמן אמרינן דבשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו", עד כאן לשונו¹.

ועיין הפרי חדש ס"י תרע"ב דמחמת ספק דרבנן לקולא סבר לומר איפכא, דעיין שם שהקשה על תוס' למה ידליק אחר זמן שכלתה הרגל מן השוק, הרי ספק דרבנן הוא ולקולא, ומבואר דסבר דכיון שסבר דרבנן לקולא, אין להדליק לאחר שכלתה רגל מן השוק, [ולא סבר לומר שמחמת ספק דרבנן לקולא יש להדליק כל הלילה]. ותירץ הפרי חדש דשאני "פירסומי ניסא" דלא אזלינן ביה לקולא.

1. שיטה מחודשת היא שיטת הגהות מיימוניות (הלכות חנוכה פ"ד), דכיון שיש מחלוקת בין שתי הביאורים בגמ', לפי הביאור הראשון "דאי לא אדליק מדליק" אין שיעור לכמות השמן להדלקה, ולפי הביאור השני "אי נמי לשיעורה" יש שיעור לכמות השמן אך אין זמן להדלקה, אם כן כיון שקיי"ל "ספק דרבנן לקולא" על כן ניתן להקל כשתי הלשונות, גם שאין צריך שתהיה כמות מסוימת של שמן הדלקה, וגם שזמן ההדלקה כל הלילה.

סיכום שיטות הראשונים

י. עולה מן האמור ארבע שיטות בראשונים בסוף זמן הדלקת נר חנוכה [א]. שיטת תוס' דלפי הביאור הראשון בגמ', סוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ולפי הביאור השני בגמ' זמן ההדלקה הוא כל הלילה. [ב]. שיטת הרמב"ם דאף לפי ביאור השני שבגמ' שסוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק. [ג]. שיטת הרשב"א דאף לפי ביאור הראשון בגמ', זמן ההדלקה הוא כל הלילה, אלא דהדלקה כתיקונה הוא עד שתכלה רגל מן השוק. [ד]. שיטת הריטב"א, דלפי הביאור הראשון בגמ' סוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, אלא דכל זה לענין הדלקה בחוץ לבני רשות הרבים, אולם יש אף לאחר זמן זה יש להדליק בפנים בביתו לבני ביתו, וזמן ההדלקה בפנים בביתו הוא כל הלילה.

לאחר שכלתה רגל מן השוק האם מדליק בפנים או בחוץ

יא. והנה בריטב"א הנ"ל [אות ט'] מבואר שלאחר שכלתה רגל מן השוק מדליק בפנים לבני ביתו. ולכאורה מזה נראה ברור שאם מדליק לפרסם לבני ביתו עליו להדליק בפנים ולא בחוץ, ולפי זה אפשר לפשוט ספקנו להלן [אות כ'] בדברי בעל העיטור, אך גם זה אינו מוכרע דיש לפרש שכוונת הריטב"א שאין צורך וטעם להדליק בחוץ לאחר שכלתה רגל מן השוק, ואין כוונתו לומר שאם למעשה הדליק בחוץ לא יצא עניין זה של הדלקה לו ולבני ביתו.

יב. ואפשר לומר דאף לאחר שכבר כלתה רגל מן השוק עדיף להדליק בחוץ, משום שבזה מקיים פרסומי ניסא לדעת הרשב"א הנ"ל [אות ו'], אלא שלאחר הזמן אין זה מצוה כתיקונה ואין פרסומי ניסא כולי האי. וכן לדעת הריטב"א נראה דלאחר זמן שתכלה רגל מן השוק, אינו גורע בהדלקה בחוץ יותר מהדלקת בפנים, [רק שלדעתו אין צורך וטעם להדלקה בחוץ וכמו שביארנו לעיל אות ט], ואילו לשיטת הרשב"א אף לאחר שתכלה רגל מן השוק יש עדיפות בהדלקה בחוץ, משום שיש פרסומי ניסא בהדלקה בחוץ גם לאחר זמן שתכלה רגל מן השוק, [ונחלקו הרשב"א והריטב"א בגדר הפרסומי ניסא של בני רשות הרבים לאחר שכלתה רגל מן השוק, דלדעת הריטב"א אינו נחשב כלום, ולדעת הרשב"א נחשב למצוה], ולדעת התוס' והרא"ש שפ"י הלשון האי' בגמ' דאי אפשר להדליק לאחר צאת הכוכבים, זהו דווקא בזמנם שהיו מדליקים בחוץ, לפני שהיתה הסכנה, אבל לאחר שהיה זמן הסכנה שהדליקו בפנים מבואר בבעל העיטור שדין זה נשאר אף בזמנו.

יג. ועוד נראה שאף לאחר שכלתה רגל מן השוק יש עניין להדליק בחוץ לפי המבואר בריטב"א (בשבת כא ע"ב) שכלתה רגל מן השוק הוא כל מקום לפי מה שהוא, וזה לשון הריטב"א: "ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרות שמן וכיו"ב פתוחות" עד כאן לשונו. ובפסקי ריא"ז [הובא בשלטי גיבורים על הרי"ף דף ט ע"א מדפי הרי"ף אות ד'] כתב וזה לשונו: "וכמה שיעור מצוותה משתקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, ולא עד שתכלה רגל היחידים אלא רגל הרבים, וכגון מוכרי העצים והחנוונים וכיו"ב שדרכם לאחר בשוק אחר חשיכה", עד כאן לשונו.

ומבואר בדבריהם שכל זמן שעדיין לא כלתה רגל מן השוק במציאות, יש עדיין חיוב הדלקה, ולפי זה בזמנינו אף בשעות מאוחרות עדין לא כלתה רגל מן השוק, דרגל "היחידים" יש מקומות שלא כלה כל הלילה, וגם אם צריך שלא תכלה רגל "הרבים" נראה דעד שעה 11-21 בלילה עדיין לא כלתה רגל "הרבים" מן השוק, ויש אומרים עד שעה 01 בלילה שעד אז יש עדיין חנויות פתוחות.

הכרעת הטור ושולחן ערוך בהדלקה לאחר שכלתה רגל מן השוק

יד. כתב הטור (סי' תרעב) וזה לשונו: "ומכל מקום עדיין זמנה כל הלילה ודלא כהרמב"ם ז"ל" וכו' עיי"ש, וכן בשולחן ערוך (שם סעיף א) כתב וזה לשונו: "ומיהו הני מילי לכתחילה, אבל עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה", וכו' עיי"ש.

טו. ולא נתבאר להדיא בטור ובשולחן ערוך אם מדליק במשך הלילה בברכה או בלא ברכה. ובפשוטו מסתימת השו"ע משמע שמדליק בברכה. והנה לפי מה שנתבאר לעיל [אות ב'] שיטת תוס', שההדלקה לאחר שכלתה רגל מן השוק היא מספק, וזה תלוי בשני הביאורים בגמ', אם כן יש לומר דאף שצריך להדליק כל הלילה, אבל מספק לא יברך. אמנם מסתימת השולחן ערוך משמע שמברך, ואם כן נמצא שהוא דלא כתוס'. וכן העיר המגן אברהם (שם ס"ק ו'), שמסתימת השולחן ערוך משמע שמברך, והרי בבית יוסף מביא דברי התוס' שהוא ספיקא דדינא.

טז. ובפרי מגדים (שם באשל אברהם סק"ו) כתב שהוא ספק ספיקא. ספק האם כביאור השני בגמ' שהובא לעיל [אות א'] שלפי זה הזמן הוא כל הלילה וכמו שנקטו תוס' שהובא לעיל [אות ב'], ואף לפי ביאור ראשון בגמ' שהובא לעיל [אות א'], מ"מ שמא הדין שמדליק עד כלות רגל מן השוק הוא רק למצוה בעלמא, והיינו דשמא אין הדין כתוס' [המובא לעיל אות ב'] שפרשו שלפי הלשון ש"אי לא אדליק מדליק", אז לאחר כלות הרגל מן השוק עבר זמנו, אלא כהרשב"א [המובא לעיל אות ו'] שסבר דהזמן של "עד שתכלה רגל מן השוק", הוא רק למצוה שתהיה המצוה כתיקונה, אבל לקיום מצוה אפשר להדליק ולקיימה במשך כל הלילה.

יז. והנה כל זה מיירי במדליק בחוץ, אבל אם מדליק בתוך הבית, סבר המגן אברהם שאם מדליק בזמן יכול להדליק אף לבדו, אבל אם מדליק לאחר שעבר הזמן של "עד שתכלה רגל מן השוק" ידליק בברכה רק אם יש בני בית שנעורים. אולם דעת החמד משה שמדליק בברכה כל הלילה בתוך הבית אף כשבני ביתו ישנים.

זמן ההדלקה בזמן הסכנה כשהיו מדליקים בתוך הבית

יח. כתבו תוס' (בשבת שם) וזה לשונם: "ולר"י נראה דעתה אין לחוש מתי ידליק, דאנו אין לנו היכרא אלא לבני הבית, שהרי מדליקין מבפנים", עד כאן לשונו.

וכ"כ הטור (סי' תרעב) בשם התוס', וזה לשונו "והתוספות כתבו דלדין אין צריך לדקדק בזמן שנתנו חז"ל שלא נתנוהו אלא להם שהיו מדליקין בחוץ, ולאחר זה הזמן אין עוברין

ושבין, אבל אנו שמדליקין בבית ואין היכרא אלא לבני הבית, אין להקפיד על הזמן, וכתב בספר המצוות ומכל מקום נכון להדליק בעוד בני הבית נעורין. ונראה שאף לדידן צריך לדקדק בשיעור שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכרא לעוברים ושבים", עד כאן לשון הטור.

וברשב"א (בשבת שם) כתב וזה לשונו: "ופירשו בתוספות דלא אמרו עד שתכלה רגל מן השוק אלא בדורות הללו שמדליקין בחוץ אבל עכשיו שמדליקין בבית מבפנים כל שעה ושעה זימניה הוא דהא איכא פרסומי ניסא לאותם העומדים בבית, ומיהו לכתחלה מצוה להקדים ולהדליק משתקע החמה מיד דזריזין מקדימין למצוותן", וכו' עיי"ש.

נמצא בדברי תוס', דבזמן הסכנה שאינו מדליק בחוץ אלא בפנים, אפשר להדליק במשך כל הלילה אף לפי הביאור הראשון הנ"ל "דאי לא אדליק מדליק", דדוקא בזמן שמדליקין בחוץ לא ניתן לקיים את המצוה לאחר זמן שתכלה רגל מן השוק, אבל בזמן הסכנה שמדליקין בפנים מדליקין במשך כל הלילה.

בשיטת בעל העיטור לענין הדלקה בפנים שלא בשעת הסכנה וזמן סוף ההדלקה לשיטתו

יט. והנה בספר העיטור (הלכות חנוכה) כתב וזה לשונו: "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ואחר שנהגו על הסכנה נהגו, ומי שיכול להניח מבחוץ מניחה מבחוץ, ואם לאו על פתחו", עכ"ל.

ומבואר בדבריו, דבזמן הזה אף דמי שיכול להניח מבחוץ מניחה מבחוץ, מכל מקום לא פקע הדין ד"בזמן הסכנה מניחה על שולחנו ודיו" דאחר שנהגו נהגו, ולכן אף בזמן הזה שאין סכנה אם הדליק על שולחנו יצא. ונתבאר לעיל דהמדליק על שולחנו, זמן ההדלקה הוא כל הלילה, ואף שכבר כלתה רגל מן השוק.

כ. לדברי בעל העיטור, יש לעיין בזמננו בדין המדליק בחוץ, האם אפשר לו להדליק גם אחר שכלתה רגל מן השוק גם לביאור הראשון הנ"ל "דאי לא אדליק מדליק", דמצד אחד היה מקום לומר, שכל דברי הגמ' שסוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק ואם לא הדליק עד זמן זה אינו מדליק, כל זאת בימיהם שהתקנה היתה להדליק בחוץ באופן שיהיה פרסום הנס לבני רשות הרבים, וממילא בשעה ששוב אין הרבים מצויים בחוץ אין מקום להדליק, ומשום כן סוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, אך בימינו שסבר בעל העיטור שיוצא ידי חובת פרסום הנס כשמניחו על שולחנו בביתו ומפרסם הנס לבני ביתו, אם כן אף כשמדליק לאחר שכלתה רגל מן השוק, כיוון שניכר לבני הבית מקיים את המצוה.

ומאידך יש לדחות, שאף שנתחדש שיש אופן של פרסומי ניסא לבני ביתו, מכל מקום אינו יכול להדליק בחוץ בזמן שניתן לקיים פרסומי ניסא בתוך ביתו, דלכל אופן של פרסומי

נימא יש לו גדרים משלו, דפרסומי ניסא בחוץ הוא לבני רשות הרבים, ופרסומי ניסא בפנים הוא לבני ביתו, וממילא בזמן שמדליק בחוץ ולא בתוך ביתו, כיון שהפרסומי ניסא הוא לבני רשות הרבים, והדבר תלוי בכך שיהיו בני רשות הרבים מצויים, זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ואחר שכלתה רגל מן השוק שוב לא שייך לקיים פרסום הנס באופן זה. אלא יקיים באופן האחר שידליק בתוך ביתו שכך נקבעה צורת פרסום הנס לבני ביתו.

כא. והנה, יש לדון מה היה דין המדליק בתוך ביתו בזמן התקנה שידליק על פתח ביתו קודם התקנה לשעת הסכנה, דאם נאמר דאף שלא בשעת הסכנה אם הדליק בביתו בדיעבד יצא, הרי בזה יוכרע הנידון דלעיל בדעת בעל העיטור, משום דנמצא דמה דמבואר בגמ' זמן ההדלקה בחוץ הוא עד שתכלה רגל מן השוק, זהו אפילו שאם היה מדליק בתוך ביתו בדיעבד יצא ידי חובה, מכל מקום אם הדליק בחוץ זמן ההדלקה בחוץ הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ואם כן יש לומר דאף לדעת בעל העיטור שסבר שבזמן הזה יכול לקיים את המצוה בהדלקה בביתו, מכל מקום אם מדליק בחוץ ומקיים את המצוה כתיקונה, זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ולא מהני מה שמתפרסם הנס בהדלקה זו לבני ביתו.

אמנם בפשוטו יש לומר דבזמן התקנה להדליק בפתח ביתו בחוץ, אם לא הדליק על פתח ביתו מבחוץ [באופן שאינו דר בעליה] אלא הדליק בביתו, לא יצא ידי חובה. וכן מבואר לכאורה מדברי הגמ' בשבת (כב ע"ב) וזה לשון הגמ', "אמר רבא, הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום" כלומר שאם הדליק את נר חנוכה בתוך ביתו והוציאה לחוץ לכיוון רשות הרבים, לא יצא ידי חובתו, ודנה הגמ' בהלכה זו, "אי אמרת בשלמא 'הדלקה עושה מצוה', הדלקה במקומו בעינן, משום הכי לא עשה כלום", אלא אי אמרת 'הנחה עושה מצוה' אמאי לא עשה ולא כלום", כלומר דהנה נחלקו חכמים מהו המצוה בהדלקת נר חנוכה, האם משעת הדלקה, או ההנחה של הנר הדולק במקום של פירסומי ניסא, ודנה הגמ' דלמאן דאמר "הדלקה עושה מצוה מובן מדוע אם "הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום" דכיוון דההדלקה היא המצווה, צריך שתעשה המצוה במקום חיוב, וכשמדליק בפנים בביתו אינו מקום חיוב, ולכך אף שהוציאה לחוץ לא יצא ידי חובתו, אלא למ"ד "הנחה עושה מצוה" מדוע אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום, הרי לבסוף הניחה במקום חיוב, ושמא יש להוכיח מכך כמאן דאמר "הדלקה עושה מצוה". ודחתה הגמ' דאף למ"ד "הנחה עושה מצוה", מכל מקום אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום משום ש"הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה". מכל מקום נמצא בדברי הגמ' דלמ"ד "הדלקה עושה מצוה" היה פשוט לגמ' דאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום, משום דבעינן הדלקה במקום חיוב, וכיון שהדליקה בפנים שאינו מקום חיוב לא יצא ידי חובה. הרי מבואר בגמ' דהדלקה בתוך הבית אינו מקום חיוב משום שאין מצוה בהדלקה בתוך הבית.

[אמנם אין הדברים ברורים והנידון תלוי בביאורי האחרונים שבאו לפרש פליאה בדברי הרי"ף והרא"ש דפסקו מחד ד"הדלקה עושה מצוה", ומאידך כתבו דאם הדליקה בפנים

והוציאה לחוץ לא יצא משום דהרואה אומר לצורכה הוא דאדלקה, ואף שסברא זו הוזכרה בגמ' למ"ד "הנחה עושה מצוה". ועיין מה שתירצו הב"ח והמג"א ס"י תרע"ה, ועיין היטב בשו"ת רעק"א (תנינא קכ"ה) דנקט איפכא, ואכמ"ל].

דינים העולים

העולה לדינא, דיש הרבה צדדים להקל להדליק לאחר זמן של "כלתה רגל מן השוק" שהוא חצי שעה שלאחר זמן הדלקת הנרות, והטעמים שיש להקל בזה הם:

[א.] בתוס' מבואר דלפי הביאור השני בגמ' "אי נמי לשיעורה", אפשר להדליק כל הלילה כמו שנתבאר לעיל [אות ב'].]

[ב.] גם לפי לישנא קמא "אי לא אדליק מדליק" דסברו תוס' שלפי ביאור זה אין להדליק לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק כמבואר לעיל [אות ב'], מ"מ נתבאר לעיל [אות ו] דהרשב"א סבר דאף לפי ביאור זה בגמ', אפשר להדליק כל הלילה ולקיים את המצוה.

[ג.] נתבאר לעיל [אות כ] שלאחר שהייתה שעת הסכנה שדינו שמניח על שולחנו, לא נעקר הדין וכמו שכתב הבעל העיטור, וכשם שבהדלקה בפנים אפשר להדליק כל הלילה בברכה עכ"פ כשבני ביתו נעורים, כן יש לדון שה"ה בחוץ.

[ד.] לעיל [אות ט'] הבאנו בהערה שיטת הגהות מיימוניות שאפשר להדליק כל הלילה מדין ספק דרבנן לקולא.

כב. ולכן אף שלכתחילה וודאי שחייבים להדליק בזמן ההדלקה, [ובלא זה עלולים להפסיד את מצות הפרסומי ניסא לבני רשות הרבים - לפי חלק משיטות הפוסקים], אך אם אינו יכול להדליק בזמן ההדלקה יש לעשות שליח להדליק, או שאשתו תדליק, אך אם הדבר קשה מאיזו שהיא סיבה, יש הרבה צדדים להקל שיכול להדליק לכתחילה במשך הלילה.

וכן לענין מי שאשתו אינה נמצאת בבית בזמן הדלקת נרות ואין אפשרות שתהיה בזמן ההדלקה בבית, כיוון שבדיעבד אפשר להדליק כל הלילה בברכה, וכמו שנתבאר, [ושיטת רוב הפוסקים דיכול לברך כל הלילה כשאשתו עמו], ואם כעת ידליק כשאשתו לא עמו, תפסיד את הברכות, ויש שיטות שיש חובת ברכת הרואה באופן זה (עי' מ"ב תרע"ו ו'), ע"כ יש להקל במקום צורך גדול להמתין לה, אם אין שום אפשרות שהיא תהיה בבית בזמן ההדלקה, אבל צריך מאד להשתדל ולהקפיד שכן יוכל להדליק בזמן, ובפרט שלכו"ע יש בזה משום "זריזים מקדימים למצוות".

ברכת ישר כח להרב רוני ליקר
שליט"א על סיועו בהדפסת
הגליון

לתרומות והנצחות, להערות והארות,
ולקבלת העלון במייל ניתן ליצור קשר
052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון